

3. Традиційні батьківські збори – це немодно. Олена Фіданян про те, як кийвські школи шукають новий формат співпраці з батьками. URL: <http://nus.org.ua/articles/tradytsijni-batkivski-zbory-tse-nemodno-yakkyuivskishkoly-shukayut-novyj-format-spivpratsi-z-batkamy/>

4. Миропольська Н. Є. До проблеми виховання духовності особистості. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Луганськ, 2006. № 1 (14). С. 169–175.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-357-9-84>

СОЦІАЛЬНА ЕКСКЛЮЗІЯ ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНІЙ ЄДНОСТІ

Ільчук С. П.

*здобувач освіти третього освітньо-наукового рівня
за спеціальністю 033 – Філософія*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

*Науковий керівник: **Голя І. М.***

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної психології*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Повномасштабне вторгнення росії в Україну істотно змінило українську суспільну свідомість та сприяло консолідації української нації. Вже на початку «великої війни» дослідники та експерти почали констатувати різкий спалах національної свідомості українства, яке завдяки появі спільного ворога почало стрімко єднатися долаючи внутрішні розбіжності та лінії вододілу [6]. Певним чином цьому сприяла й стрімка трансформація системи усталених за часи незалежності цінностей. Так, приміром, з початком війни почало стрімко змінюватися ставлення українців до знакових подій минулого, дискусійних історичних постатей, впливових соціальних інститутів, української мови та культури загалом. Ця інтенція виразно проглядається у засобах масової інформації, де почав поширюватися здебільшого український контент, у соціальних мережах, які запалахотіли патріотичними гаслами та закликами до боротьби зі спільним ворогом, зростанні волонтерського руху та громадської

активності й, зрештою – українському повсякденному спілкуванні, що цілком і повністю підтверджують соціологічні опитування [4].

Стрімка трансформація системи цінностей українського народу та розмивання історично сформованих ліній вододілу на початку війни сприяло подоланню комплексу української меншовартості та кристалізації української політичної нації, об'єднаної у боротьбі за власну державу. Втім дещо згодом духовне піднесення почало помітно розвиватися під тиском гуманітарних викликів спричинених війною. Так, приміром, за даними Центру Разумкова, 33% українців вже на початку війни стикнулися з істотним скороченням доходів, а 13% населення залишилася взагалі без доходів [5, с. 167]. Така ситуація була викликана активними бойовими діями та необхідністю внутрішнього переміщення в межах країни чи за кордон. Вимушена міграція та падіння рівня доходів підірвало національну єдність українства, заклавши підвалини для утвердження нових ліній соціального вододілу, породжених економічними та мовними розбіжностями, які закладають підвалини для зростання рівня соціальної ексклюзії. Не менш важливою її передумовою, як показує довготривалий досвід українсько-російського протистояння, стала окупація частини східних та південних областей України та анексія АР Крим. Вона супроводжується активним, свідомим та цілеспрямованим виключенням українського населення з національного середовища з метою деетнізації, що, звісно, у єдності з поступово сформованим ресентиментом, може стати істотною перепорою на шляху громадянської консолідації навіть після деокупації тимчасово непідконтрольних українських територій.

Зміна місця проживання, втрата доходу, руйнування житла, підвищений стрес та ментальні травми призводять до порушення звичних для людини соціальних контактів, тим самим підривають підвалини соціальної ідентичності особистості. Свідченням цьому може бути загальновідомий сьогодні світоглядний вакуум, який утворився одразу після розпаду Радянського Союзу внаслідок економічного дисбалансу, соціальної дезінтеграції, розпаду усталених цінностей та звичної соціальної організації. Зникнення могутньої та, як тоді здавалося непорушної держави, призвело до втрати чітких та звичних для радянської людини світоглядних та соціальних орієнтирів, що, зрештою призвело до розвитку перехідного суспільства, яке характеризувалося зміною цінностей, стереотипних форм поведінки та кризою особистісною ідентичності, яку дуже болісно переживала значна частина тогочасного суспільства [7, с. 39]. Неспроможність зорієнтуватися чи адаптуватися до нової для людини соціальної та економічної ситуації підірвала підвалини соціальної ідентичності, формуючи загрозливу для національної консолідації ностальгію за

радянським минулим. Можна припустити, що саме вона стала причиною довготривалого збереження в Україні ментальності, звичок, стереотипів, способу життя й мислення радянської доби [3, с. 455].

Аналізуючи події минулого можна припустити, що соціальне виключення, яке сьогодні спричинене закономірним для воюючої країни скороченням доходів, зміною місця життя, ментальними травмами чи іншими викликами може призвести до розриву між загальнонаціональними цінностями та цінностями, що будуть вироблятися у людей з обмеженим доступом до наявних соціальних ресурсів. Така розбіжність, як свідчать численні наукові розвідки [1; 2], може викликати соціальну депривацію (наркотики, алкоголізм, бандитизм) [1; 2], яка поглибить наявні економічні розриви. Вони сприятимуть посиленню соціальних протистоянь у суспільстві, руйнуючи сформовані на початку збройного протистояння символічні зв'язки, а з ними й національну єдність українства.

Література:

1. Erikson, K. *Everything in Its Path*. NY: Simon and Schuster. 1976. 284 p.
2. Storozhuk S., Kryvda N., Hoian I., etc. *Mental health after trauma: individual and collective dimensions*. *Wiadomosci Lekarskie*. 2022; 75(8): 1924–1931.
3. Кравченко Б. Поневолення історією: радянська Україна в сучасній історіографії // Україна, Імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. К.: «Часопис «Критика», 2011. С. 455–528.
4. Литвиненко О. М. Як війна змінила суспільну свідомість українців: соціологічні дослідження. URL: <https://cutt.ly/ZN9LHj>
5. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ: Центр Разумкова, 2022. 277 с.
6. Сторожук С.В., Кривда Н.Ю. Образ «ворога» як чинник формування української національної ідентичності. Ідеї. Філософський часопис. Спеціальні наукові випуски. 2020. №1-2. С. 57–66.
7. Шпорлюк Р. Імперія та нації / Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2000. 354 с.